

Rolnummers 5228 en 5256
Arrest nr. 86/2012 van 28 juni 2012

A R R E S T

In zake : de beroepen tot gehele of gedeeltelijke vernietiging van het Vlaamse decreet van 8 juli 2011 « houdende de organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen en houdende wijziging van het Gemeentedecreet van 15 juli 2005, het Provinciedecreet van 9 december 2005 en het decreet van 19 december 2008 betreffende de organisatie van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn », ingesteld door Jean Marie de Meester en door de feitelijke vereniging « Groen! » en anderen.

Het Grondwettelijk Hof,

samengesteld uit de voorzitters M. Bossuyt en R. Henneuse, en de rechters E. De Groot, L. Lavrysen, A. Alen, J.-P. Snappe, J.-P. Moerman, E. Derycke, J. Spreutels, T. Merckx-Van Goey, P. Nihoul en F. Daoût, bijgestaan door de griffier F. Meersschaut, onder voorzitterschap van voorzitter M. Bossuyt,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. Onderwerp van de beroepen en rechtspleging

a. Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 27 oktober 2011 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 28 oktober 2011, heeft Jean Marie de Meester, wonende te 8020 Oostkamp, Stationsstraat 212, beroep tot vernietiging ingesteld van de artikelen 165 tot 169 van het Vlaamse decreet van 8 juli 2011 «houdende de organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen en houdende wijziging van het Gemeentedecreet van 15 juli 2005, het Provinciedecreet van 9 december 2005 en het decreet van 19 december 2008 betreffende de organisatie van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn » (bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 25 augustus 2011).

Bij hetzelfde verzoekschrift vorderde de verzoekende partij eveneens de schorsing van dezelfde bepalingen.

b. Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 24 november 2011 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 25 november 2011, is beroep tot vernietiging ingesteld van het voormelde Vlaamse decreet van 8 juli 2011 door de feitelijke vereniging «Groen! », met zetel te 1070 Brussel, Sergeant De Bruynestraat 78-82, Kathleen Bevernage, wonende te 8900 Ieper, Capucienestraat 16, Remi Heylen, wonende te 2260 Westerlo, Olenseweg 261, Stan Scholiers, wonende te 2627 Schelle, Rubensstraat 54, Chris Habraken, wonende te 3900 Overpelt, Heesakkerstraat 143, Jackie Timmers, wonende te 3910 Neerpelt, Geerkensstraat 26, Jaak Billiet, wonende te 8700 Tielt, Wingensesteenweg 108, Carlo De Winter, wonende te 8560 Wevelgem, Guido Gezellestraat 21, Lut Dornez, wonende te 8700 Tielt, Wingensesteenweg 108, en Frank Douchy, wonende te 9620 Zottegem, Haagkouter 10.

Bij hetzelfde verzoekschrift vorderden de verzoekende partijen eveneens de schorsing van hetzelfde decreet.

Die zaken, ingeschreven onder de nummers 5228 en 5256 van de rol van het Hof, werden samengevoegd.

Bij het arrest nr. 22/2012 van 16 februari 2012 (bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 30 april 2012) heeft het Hof de vorderingen tot schorsing verworpen.

De Vlaamse Regering heeft een memorie ingediend, de verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 hebben een memorie van antwoord ingediend en de Vlaamse Regering heeft ook een memorie van wederantwoord ingediend.

Op de openbare terechtzitting van 6 juni 2012 :

- zijn verschenen :

. Mr. M. Ryelandt, advocaat bij de balie te Brugge, voor de verzoekende partijen in de zaak nr. 5256, tevens *loco* Mr. M. Renodeyn, advocaat bij de balie te Brugge, voor de verzoekende partij in de zaak nr. 5228;

- . Mr. P. Van Orshoven, advocaat bij de balie te Brussel, voor de Vlaamse Regering;
- hebben de rechters-verslaggevers T. Merckx-Van Goey en J.-P. Moerman verslag uitgebracht;
- zijn de voornoemde advocaten gehoord;
- zijn de zaken in beraad genomen.

De bepalingen van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof met betrekking tot de rechtspleging en het gebruik van de talen werden toegepast.

II. *In rechte*

- A -

Ten aanzien van de ontvankelijkheid

A.1.1. Om zijn belang te staven, beroept de verzoeker in de zaak nr. 5228 zich op zijn hoedanigheid van kandidaat voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 en van lid van de raad voor maatschappelijk welzijn van de gemeente Oostkamp. Hij wenst zich individueel of op een nog te creëren lijst kandidaat te stellen voor de gemeenteraadsverkiezingen in oktober 2012.

Hij betoogt dat de bestreden bepalingen hem raken doordat het de kleine partijen of individuele kandidaten bijna onmogelijk wordt gemaakt om een gemeenteraadszetel te behalen vanwege de discrepantie, op basis van het « systeem Imperiali », tussen het wiskundig vereiste aantal stemmen om een zetel te behalen en het reële aantal stemmen voor het behalen van een eerste zetel, terwijl grotere partijen met een bepaald percentage van de stemmen verhoudingsgewijs een groter aantal zetels in de wacht slepen. Voor verkiezingen van andere bestuursniveaus wordt het « systeem D'Hondt » aangewend. Volgens de verzoeker is er geen reden om dat voor de gemeenteraadsverkiezingen anders te doen.

A.1.2. De eerste verzoekende partij in de zaak nr. 5256 verklaart als partij « Groen! » deel te nemen aan verkiezingen op alle niveaus en als een « zogenaamde kleinere partij » belang te hebben bij een zo evenredig mogelijke verdeling van de zetels. Zij wijst erop dat het Hof haar belang als feitelijke vereniging reeds in verschillende andere zaken heeft aanvaard.

De tweede tot en met de tiende verzoekende partij in de zaak nr. 5256 beroepen zich op hun hoedanigheid van kiezer en kandidaat bij de verkiezingen voor de provincieraden, gemeenteraden en districtsraden. Zij stellen dat zij allen reeds kandidaat zijn geweest voor de gemeente- of provincieraadsverkiezingen voor de partij « Groen! », maar dat zij niet zijn verkozen vanwege de toepassing van het « systeem Imperiali ». De negende en de tiende verzoekende partij voegen eraan toe dat de kiesdrempel voor de apparentering op het provinciale niveau hun kansen in het gedrang brengt.

A.2.1.1. De Vlaamse Regering voert in een eerste exceptie van niet-ontvankelijkheid aan dat de beroepen gedeeltelijk niet-ontvankelijk zijn wegens laattijdigheid.

De decreetgever heeft immers in een aantal van de bij de bestreden bepalingen geregelde aangelegenheden geenszins blijk gegeven van een nieuwe beslissing. Integendeel, hij heeft zich op een aantal punten bij deze gelegenheid uitdrukkelijk niet willen uitspreken, dat wil zeggen dat hij in wezen niet opnieuw heeft gelegifereerd. In wezen bestrijden de verzoekende partijen de voorheen bestaande regelingen, die nog zijn overgenomen uit de vroegere federale regelgeving, met name wat het « systeem Imperiali » voor de gemeenteraadsverkiezingen betreft en wat het *quorum* van 66 pct. voor de aanvullende zetelverdeling bij de provincieraadsverkiezingen betreft.

De Vlaamse Regering refereert aan het arrest nr. 81/93 van 1 december 1993, waarin het Hof oordeelde dat « wanneer de tussenkomst van de wetgever zich [...] beperkt tot de bekrachtiging van de door de Koning verwezenlijkte coördinatie van oude bepalingen, [...] de bekendmaking van de bekrachtigingswet geen nieuwe termijn [doet] lopen tijdens welke tegen elk van de gecoördineerde bepalingen een beroep tot vernietiging zou kunnen worden ingesteld » en dat « in een dergelijk geval van loutere coördinatie [...] de bekrachtiging ervan, door een wet met een enig artikel, niet [kan] worden beschouwd als een uiting van de wil van de wetgever om in die materie opnieuw te legifereren ».

A.2.1.2. De verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 sluiten zich aan bij de overwegingen van het voormelde arrest nr. 22/2012 van 16 februari 2012, waarin het Hof de exceptie reeds bij het onderzoek van de vordering tot schorsing heeft verworpen. Het bestreden decreet geeft blijk van de wil van de decreetgever om in deze aangelegenheid opnieuw te legifereren.

A.2.2.1. De Vlaamse Regering voert in een tweede exceptie aan dat de beroepen gedeeltelijk niet ontvankelijk zijn bij gebrek aan grieven.

Hoewel het verzoekschrift in de zaak nr. 5228 is gericht tegen de artikelen 165 tot 169 van het decreet van 8 juli 2011 «houdende de organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen en houdende wijziging van het Gemeentedecreet van 15 juli 2005, het Provinciedecreet van 9 december 2005 en het decreet van 19 december 2008 betreffende de organisatie van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn » (hierna : het decreet van 8 juli 2011), acht de verzoeker zich bij nader inzien enkel gegriefd door de toepassing van het « systeem Imperiali » bij de gemeenteraadsverkiezingen, op basis van artikel 166, eerste lid, van dat decreet.

En hoewel het verzoekschrift in de zaak nr. 5256 is gericht tegen het gehele decreet, is het beroep enkel gericht tegen de artikelen 7, § 1, 166, 175, 5°, en 181, § 2, van het decreet van 8 juli 2011.

Bovendien komen de verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 in hun eerste middel op tegen de delerreeks van het « systeem Imperiali » zoals vastgesteld bij artikel 166, tweede lid, en niet tegen het « systeem D'Hondt », zodat dit beroep niet ontvankelijk is wat de artikelen 175, 5°, en 181, § 2, van het decreet betreft.

In hun tweede middel komen die verzoekende partijen niet op tegen artikel 7, § 1, noch tegen de bepalingen van artikel 181 die geen betrekking hebben op het *quorum*.

A.2.2.2. De verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 verwijzen naar de omvang van het beroep zoals vastgesteld bij het voormelde arrest nr. 22/2012 en verklaren zich akkoord met de beperking van het onderzoek tot de bepalingen die in de grieven zijn beoogd.

A.2.2.3. De Vlaamse Regering stelt vast dat de verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 zich uitdrukkelijk akkoord verklaren met de beperking van het beroep, zoals aangegeven in het voormelde arrest nr. 22/2012.

A.2.3.1. In een derde exceptie voert de Vlaamse Regering aan dat de beroepen gedeeltelijk niet-ontvankelijk zijn bij gebrek aan een uiteenzetting van middelen.

Wat betreft de zaak nr. 5228, is de Vlaamse Regering van oordeel dat de middelen onvoldoende duidelijk zijn uiteengezet op het stuk van de te toetsen bepalingen, meer bepaald in zoverre ook andere bepalingen zouden worden bestreden dan de bij het bestreden artikel 166, eerste lid, voorgeschreven delerreeks van het « systeem Imperiali ». De verzoeker zet niet uiteen in welk opzicht de artikelen 165, 166, tweede lid, en 167 tot 169 zouden worden bestreden in zoverre daarbij andere aspecten van de verdeling van de zetels over de lijsten dan die delerreeks worden geregeld.

Ook wat de referentienormen betreft, is het beroep volgens de Vlaamse Regering gedeeltelijk niet-ontvankelijk bij gebrek aan uiteenzetting van de middelen, met name wat artikel 3 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens in het tweede middel betreft, en wat artikel 25 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten in het derde middel betreft.

Wat betreft de zaak nr. 5256, is de Vlaamse Regering van oordeel dat de middelen onvoldoende duidelijk zijn uiteengezet op het stuk van de te toetsen bepalingen, meer bepaald in zoverre ook andere bepalingen zouden worden bestreden dan de bij artikel 166, eerste lid, van het decreet van 8 juli 2011 voorgeschreven delerreeks en het bij artikel 181, § 2, derde lid, van dat decreet voorgeschreven *quorum*.

A.2.3.2. De verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 zijn van mening dat het Hof in zijn voormelde arrest nr. 22/2012 terecht heeft geoordeeld dat ook beide onderdelen van hun tweede middel voldoende duidelijk zijn.

A.2.3.3. De Vlaamse Regering volhardt dat het middel dat de indeling in districten voor de provincieraden bestrijdt, onvoldoende duidelijk is. Er wordt niet uiteengezet in welk opzicht de verschillende kieskringen van de niet bestreden bijlage bij het decreet onverenigbaar zouden zijn met de aangevoerde referentienormen. Evenmin geven de verzoekende partijen aan in welke provinciale kiesarrondissementen of provinciedistricten de bestreden regeling aanleiding zou kunnen geven tot een buitensporig hoge natuurlijke kiesdrempel.

A.2.4. In een vierde exceptie voert de Vlaamse Regering aan dat het Hof niet bevoegd is om uitspraak te doen over het tweede middel in de zaak nr. 5228, waarin uitsluitend de schending wordt aangevoerd van artikel 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en van artikel 3 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag, zonder dat die bepalingen enigszins in verband worden gebracht met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet. Het Hof kan niet rechtstreeks toetsen aan verdragsbepalingen.

A.2.5.1. In een vijfde en laatste exceptie voert de Vlaamse Regering aan dat de beroepen niet ontvankelijk zijn bij gebrek aan belang.

Bij een vernietiging zouden de vroegere bepalingen herleven en zulks zou de verzoekende partijen geen voordeel opleveren.

Bovendien grijpen de bestreden bepalingen wel in op het verloop van de kiesverrichtingen, maar hebben zij geen invloed op het stemgedrag van de kiezer. De nieuwe regeling kan met andere woorden niet tot gevolg hebben dat de feitelijke vereniging « Groen! » als politieke partij minder stemmen zou halen.

Ten slotte vraagt de Vlaamse Regering zich af waarom de verzoekende partijen in het verleden niet zijn opgekomen tegen de verkiezingsuitslagen op basis van de regelingen van het « systeem Imperiali » en van het *quorum*, die door het bestreden decreet alleen maar worden bevestigd. Zij hadden daarover een prejudiciële vraag kunnen doen stellen aan het Hof.

A.2.5.2. De verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 doen opmerken dat het Hof in zijn voormelde arrest nr. 22/2012 de exceptie vanwege het beweerde gebrek aan belang heeft verworpen.

Ten aanzien van de middelen met betrekking tot het « systeem Imperiali »

Wat het eerste middel in de zaak nr. 5228 betreft

A.3. De verzoeker in de zaak nr. 5228 voert in eerste instantie aan dat de artikelen 165 tot 169 van het decreet van 8 juli 2011 de artikelen 10 en 11 van de Grondwet schenden doordat het « systeem Imperiali » de grote partijen bevoordeelt, terwijl met het « systeem D'Hondt » een rechtvaardigere en minder discriminerende zetelverdeling tot stand komt.

In het « systeem Imperiali » wordt het stemcijfer van iedere lijst achtereenvolgens gedeeld door 1; 1 1/2; 2; 2 1/2; 3; 3 1/2; 4; 4 1/2, enzovoort, en worden de quotiënten gerangschikt in de volgorde van hun belangrijkheid, tot er voor alle lijsten samen zoveel quotiënten worden bereikt als er leden te kiezen zijn.

In het « systeem D'Hondt » wordt het stemcijfer van elke partij achtereenvolgens gedeeld door 1, 2, 3, 4, enzovoort en worden de quotiënten in volgorde van hun belangrijkheid gerangschikt. Bij gelijke quotiënten gaat de eerste zetel naar het quotiënt dat het resultaat is van de grootste deler. De toewijzing gebeurt totdat alle zetels zijn verdeeld. Elke partij krijgt zoveel zetels als ze grootste quotiënten heeft.

Door de toepassing van de berekeningsmethode waarin de artikelen 165 en volgende van het decreet van 8 juli 2011 voorzien, gaan er veel stemmen verloren van kiezers die gekozen hebben voor een individuele kandidaat of voor een kleinere lijst of partij. Bovendien krijgt een stem voor een grotere lijst of partij een grotere waarde. Zo ontstaat er een onverantwoord verschil in behandeling tussen de kiezers en kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen.

Volgens de verzoeker in de zaak nr. 5228 is er een duidelijke schending van het beginsel van de evenredige vertegenwoordiging. Hij refereert aan het arrest nr. 149/2007 van 5 december 2007, waarin het Grondwettelijk Hof oordeelde dat het door de decreetgever toegepaste kiesstelsel niet ertoe mag leiden dat het beginsel van de evenredige vertegenwoordiging wordt geschonden.

Het verschil in toepassing van de berekeningsmethode voor de verdeling van de gemeenteraadszetels en die van andere bestuursniveaus streeft geen wettig doel na en berust niet op objectieve criteria. Bovendien wordt een aanzienlijk deel van de kiezers door het gehanteerde stelsel niet vertegenwoordigd in de gemeenteraad.

Wat het tweede middel in de zaak nr. 5228 betreft

A.4. De verzoeker in de zaak nr. 5228 voert ook de schending aan van artikel 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en van artikel 3 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag.

Hij zet uiteen dat ook artikel 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens het verbod van discriminatie invoert. Zoals hiervoor reeds is aangegeven, discrimineert de onevenredige verdeling van de zetels de kandidaten en kiezers van de kleinere partijen. Bovendien krijgt de stem voor een grotere partij meer gewicht.

Volgens de verzoeker rijst daarenboven de vraag of de bestreden bepalingen in strijd zijn met artikel 3 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, zeker wanneer men dat artikel leest in samenhang met de hiervoor aangevoerde bepalingen.

Wat het derde middel in de zaak nr. 5228 betreft

A.5. De verzoeker in de zaak nr. 5228 voert ten slotte ook de schending aan van artikel 25 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, dat bepaalt dat elke burger het recht heeft om te stemmen en gekozen te worden door middel van betrouwbare periodieke verkiezingen op basis van een algemeen en gelijkwaardig kiesrecht.

De zetelverdeling op grond van de bestreden bepalingen voorziet volgens de verzoeker niet in een gelijkwaardig kiesrecht voor alle kiezers. Met name wordt de wil van de kiezer genegeerd wanneer de meerderheid van de uitgebrachte stemmen zich bevindt bij een minderheid van de behaalde gemeenteraadszetels.

Om die redenen schenden de bestreden bepalingen volgens de verzoeker de artikelen 10 en 11 van de Grondwet en de hiervoor opgesomde internationale verdragsteksten.

Wat het eerste middel in de zaak nr. 5256 betreft

A.6. De verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 voeren aan dat het decreet van 8 juli 2011, inzonderheid de artikelen 166, 175, 5°, en 181, § 2, waarin de delerreeksen voor de verdeling van de zetels over de zetels voor respectievelijk de gemeenteraads-, districtsraads- en provincieraadsverkiezingen zijn bepaald, onbestaanbaar zijn met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

Uit de parlementaire voorbereiding blijkt dat het bestreden decreet een overzichtelijke en samenhangende regeling beoogt van de kieswetgeving waarvoor het Vlaamse Gewest bevoegd is. Daarbij vormen de gemeenteraadsverkiezingen de basis van de regelgeving.

In het licht van die doelstelling komt het de verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 onbegrijpelijk voor dat voor de gemeenteraadsverkiezingen voor het « systeem Imperiali » is gekozen en voor de provincieraads- en districtsraadsverkiezingen voor het « systeem D'Hondt ».

Niettegenstaande kritische adviezen van de afdeling wetgeving van de Raad van State en van de Vlaamse Adviesraad voor Bestuurszaken, en hoewel talrijke Vlaamse volksvertegenwoordigers hebben gevraagd om voor elke lokale verkiezing het « systeem D'Hondt » te gebruiken, is gekozen voor het « systeem Imperiali » zonder dat daarvoor enige verantwoording is gegeven. Volgens de verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 bestaat er geen objectief criterium, noch enige redelijke verantwoording voor het aangeklaagde onderscheid.

De gevolgen zijn nochtans uitermate nadelig voor die verzoekende partijen. Zij verwijzen naar berekeningen met betrekking tot de impliciete kiesdrempel op grond van het « systeem Imperiali » in vergelijking met die op grond van het « systeem D'Hondt ». Op basis van die cijfers ontstaat voor elke categorie een wezenlijk zwaardere impliciete kiesdrempel – met verschillen tussen 5,3 en 1,4 pct. – met alle gevolgen van dien voor de zetelverdeling.

A.7.1. De Vlaamse Regering wenst eerst in het algemeen op te merken dat de beroepen kennelijk zijn opgevat als verlengstuk van het parlementaire debat en uitsluitend bestaan in opportuïteitskritiek op bepalingen die de decreetgever alleen maar heeft bevestigd.

A.7.2. Wat meer in het bijzonder de keuze voor het « systeem Imperiali » betreft, gaat het volgens de Vlaamse Regering om een beleidskeuze van de decreetgever waarover het Hof zich niet kan en mag uitspreken.

De decreetgever moet een keuze maken tussen, enerzijds, een streven naar een zo democratisch mogelijke zetelverdeling die zo optimaal mogelijk het electoraat weerspiegelt en, anderzijds, een streven naar een zekere stabiliteit als correctief op een te grote politieke versnippering.

Te dezen heeft de decreetgever enkel de oude regeling bevestigd en heeft hij niet kennelijk onredelijk gehandeld door voor verschillende verkiezingen verschillende kiesstelsels aan te wenden.

Ook in zoverre de schending van het beginsel van de evenredige vertegenwoordiging wordt aangevoerd, zijn de middelen volgens de Vlaamse Regering kennelijk niet gegrond.

De Vlaamse Regering refereert aan artikel 6, § 1, VIII, 4°, c), van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, dat een bijzondere meerderheid voorschrijft voor decreetsbepalingen die als gevolg hebben dat de evenredigheid van de zetelverdeling in verhouding tot de verdeling van de stemmen vermindert. Nu met de bestreden bepalingen het *status quo ante* werd bewaard en zij niet met een bijzondere meerderheid werden aangenomen, blijkt dat niet werd overgegaan tot een vermindering van de evenredigheid van het kiesstelsel, laat staan dat het kiesstelsel op die punten onevenredig(er) zou zijn geworden.

De Vlaamse Regering is voorts van mening dat de kritiek dat het « systeem Imperiali » leidt tot een hogere natuurlijke kiesdrempel en een minder evenredige vertegenwoordiging, reeds door het Hof is beantwoord in zijn arresten nrs. 149/2007 van 5 december 2007 en 73/2003 van 26 mei 2003.

A.7.3. Wat in het bijzonder het tweede middel in de zaak nr. 5228 betreft, voert de Vlaamse Regering in ondergeschikte orde – na de voormelde exceptie van niet-bevoegdheid van het Hof – aan dat het Hof al herhaaldelijk heeft geoordeeld dat de in het middel aangevoerde Europeesrechtelijke verdragsbepalingen niet van toepassing zijn op lokale verkiezingen.

A.7.4. Wat in het bijzonder het derde middel in de zaak nr. 5228 betreft, voert de Vlaamse Regering in ondergeschikte orde – na de voorvermelde exceptie wegens onduidelijke middelen – aan dat niet valt in te zien hoe artikel 25 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten geschonden zou kunnen zijn.

Aan de waarborgen van die verdragsbepalingen is voldaan, en de kiesverrichtingen verlopen bij algemeen enkelvoudig stemrecht, waarbij elke kiezer over één stem beschikt.

De Vlaamse Regering merkt op dat, met toepassing van het « systeem Imperiali », een partij die over de meerderheid van de uitgebrachte stemmen beschikt, ook over een meerderheid van het aantal zetels zal beschikken. Indien een partij die geen volstreekte meerderheid heeft behaald, toch over een meerderheid van het aantal gemeenteraadszetels zou kunnen beschikken, is dat enkel het gevolg van het feit dat de andere lijsten in

diezelfde gemeente, in vergelijking met die partij, in verhouding substantieel veel minder stemmen hebben behaald.

Voor het overige is het derde middel van de verzoeker in de zaak nr. 5228 volgens de Vlaamse Regering terug te brengen tot een kritiek op de manier waarop de reststemmen tussen de lijsten worden verdeeld, kritiek waarop reeds naar aanleiding van het eerste middel is geantwoord.

A.8. De verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 antwoorden dat hun kritiek geenszins loutere opportunitetskritiek is, maar een ernstige wettigheidskritiek. Het is niet omdat daarbij kritieken worden herhaald die eerder in het Parlement zijn geuit, dat die kritieken als louter politieke meningsverschillen kunnen worden gekwalificeerd.

Volgens de verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 heeft het Hof zich in het voormelde arrest nr. 22/2012 dermate terughoudend opgesteld, dat een deugdelijke toetsing onmogelijk wordt gemaakt. Zij blijven erbij dat de decreetgever een maatregel heeft genomen die niet verantwoord en kennelijk onredelijk is.

Naar de mening van de verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 gaat het Hof in het voormelde arrest nr. 22/2012 voorbij aan de doelstelling van de decreetgever om de lokale verkiezingen zoveel mogelijk volgens dezelfde regels te laten verlopen, met de regels van de gemeenteraadsverkiezingen als ankerpunt. De ruime beleidsvrijheid van de decreetgever laat niet toe om zonder enige verantwoording af te wijken van die doelstelling.

De verwijzing naar de kiesdrempel bij de federale, regionale en provincieraadsverkiezingen is voor de verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 geen pertinente verantwoording in het licht van de uitdrukkelijke doelstelling van de decreetgever.

Het blijft voor die verzoekers een raadsel waarom voor de stadsdistrictsraden dan wel het «systeem D'Hondt» kan worden toegepast, als het de bedoeling was om versnippering tegen te gaan. Dat valt niet te rijmen met de stelling dat de kandidaten voor de gemeenten dichter bij de bevolking staan, nu de kandidaten voor die districtsraden nog dichter bij de bevolking lijken te staan.

A.9. De Vlaamse Regering repliceert dat haar standpunt wordt bevestigd door het voormelde arrest nr. 22/2012. Uit dat arrest blijkt duidelijk dat het niet onredelijk is dat de verdeling van de zetels op de diverse beleidsniveaus zou geschieden volgens verschillende modaliteiten, zelfs als dit inhoudt dat het ene systeem een relatief voordeel zou toekennen aan grotere partijen.

De Vlaamse Regering betoogt nog dat het gegeven dat de decreetgever zich had voorgenomen om de regels meer op elkaar af te stemmen, niet belet bij de gemeenteraadsverkiezingen het «systeem Imperiali» te hanteren. De decreetgever beoogde immers eveneens de vorming van voldoende coherente politieke groepen te bevorderen, waartoe dat systeem zich beter leent.

Het komt de Vlaamse Regering voor dat de vergelijking tussen de gemeenteraadsverkiezingen en de verkiezing van de stadsdistrictsraden niet ter zaken dient, nu de gemeenteraad en de stadsdistrictsraad op het stuk van de verdeling van de zetels niet vergelijkbaar zijn. De *ratio legis* om voor de verdeling van de zetels van de stadsdistrictsraden het «systeem D'Hondt» toe te passen, was en is een betere betrokkenheid van de kiezers bij het beleid mogelijk te maken in gemeenten van meer dan 100 000 inwoners. De voorkeur voor de democratische legitimiteit boven de versterking van het lokale bestuur is in die optiek gerechtvaardigd. Ook dat heeft het Hof bevestigd in zijn arrest nr. 22/2012.

Ten aanzien van het middel in de zaak nr. 5256 met betrekking tot de indeling in districten voor de provincieraadsverkiezingen en het quorum voor de verbinding tussen de lijsten voor die districten

A.10.1. In een tweede middel voeren de verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 de schending aan van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet door artikel 7, § 1, tweede lid, en artikel 181, § 2, eerste tot derde lid, van het decreet van 8 juli 2011.

Zij klagen aan dat de als bijlage bij het decreet gevoegde indeling in kieskringen voor de provincieraadsverkiezingen waarnaar artikel 7, § 1, tweede lid, van het decreet van 8 juli 2011 verwijst, leidt tot

grote verschillen op het vlak van de natuurlijke kiesdrempel, waardoor er verschillen in behandeling ontstaan tussen kiezers, kandidaten en politieke partijen, naar gelang van de provincie, het administratief arrondissement en het kiesdistrict.

Bovendien bestaat er volgens de verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 geen redelijke verantwoording voor het bij artikel 181 van het decreet van 8 juli 2011 bepaalde *quorum* voor de verdeling van de aanvullende zetels. Artikel 181, § 2, derde lid, bepaalt met name dat enkel die lijstenverbindingen worden toegelaten tot de aanvullende verdeling die in minstens één kieskring van de provincie een verkiezingscijfer van 66 pct. of meer van de kiesdeler hebben behaald. In combinatie met de vaststelling van de provinciale kiesarrondissementen en kiesdistricten, leidt dat tot een onevenredige en ongelijke verdeling van de aanvullende zetels, in het nadeel van de kleinere partijen en hun kandidaten.

A.10.2. In een eerste onderdeel van het middel maken de verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 een vergelijking met de regeling voor de verkiezingen voor het Vlaams Parlement, de Kamer van volksvertegenwoordigers en de Senaat.

Zij refereren aan artikel 9 van het bijzonder decreet van het Vlaamse Gewest van 7 juli 2006 over de Vlaamse instellingen, dat voor de verkiezingen voor het Vlaams Parlement bepaalt dat enkel die lijstenverbindingen worden toegelaten tot de aanvullende verdeling die in minstens één kieskring van de provincie een verkiezingscijfer van 66 pct. of meer van de kiesdeler hebben behaald.

Dat is hetzelfde percentage als dat van de bestreden bepaling, maar aangezien het *quorum* slechts wordt toegepast op de gehele provinciale kieskring, weegt die voorwaarde minder zwaar door op de evenredige verdeling van de zetels.

De verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 refereren voorts aan artikel 170, derde lid, van het Kieswetboek van 12 april 1894. Dat lid sluit bij de zetelverdeling in geval van lijstenverbinding voor de verkiezing voor de Kamer van volksvertegenwoordigers de lijstengroepen uit die in geen enkele kieskring een stemcijfer hebben verkregen van ten minste 33 pct. van de kiesdeler.

Dat percentage bedraagt dus de helft van het thans bestreden percentage. Bovendien geldt de bestreden regeling voor een kleinere kieskring, meer bepaald een provinciaal kiesarrondissement ten opzichte van een gehele provincie.

Het enkele feit dat verschillende wetgevers zijn opgetreden, staat volgens de verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 de vergelijkbaarheid van de beide regelingen niet in de weg. Minstens ondersteunt de vergelijking met die regelingen het gebrek aan redelijk verband tussen het beoogde doel en de bestreden voorwaarde.

A.10.3. In een tweede onderdeel maken de verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 een vergelijking binnen het Vlaamse Gewest en binnen eenzelfde provincie.

Naar hun mening is de voorwaarde om te worden toegelaten tot de aanvullende verdeling onevenredig omdat :

- voor de provincieraadsverkiezingen wordt gewerkt met verschillende kiesarrondissementen die onderling aanzienlijk in omvang verschillen;
- de voorwaarde geldt voor elk van de verschillende kiesarrondissementen;
- het percentage (66 pct.) buitensporig hoog is;
- het aantal provincieraadsleden is verminderd.

Zij stellen dat de feitelijke kiesdrempel voor de provinciedistricten die samen een provinciaal kiesarrondissement vormen binnen elke provincie in het Vlaamse Gewest, varieert tussen 3,14 tot 11 pct. Hetzelfde beeld tekent zich volgens hen af wanneer elk kiesarrondissement afzonderlijk wordt bekeken.

Ofschoon elke indeling in kieskringen leidt tot verschillen in de natuurlijke kiesdrempel, kunnen de uit de bestreden bepaling voortvloeiende verschillen volgens de verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 niet worden geacht binnen redelijke grenzen te blijven.

A.11.1. De Vlaamse Regering maakt ook bij het tweede middel de hiervoor (A.7.1.) weergegeven algemene bedenking.

A.11.2. Wat de concrete indeling in provinciedistricten betreft, is volgens de Vlaamse Regering niet duidelijk hoe de verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 zich daardoor gegriefd voelen.

Voor zover bedoeld zou zijn dat het *quorum* en de indeling in provinciedistricten afbreuk zouden doen aan de evenredige vertegenwoordiging, is reeds hiervoor uiteengezet dat het middel ongegrond is.

A.11.3. Dat het middel tegen het *quorum* om toegelaten te worden tot de aanvullende zetelverdeling kennelijk niet gegrond is, blijkt volgens de Vlaamse Regering allereerst uit de omstandigheid dat met de bestreden regeling alleen maar het *status quo ante* werd bevestigd. De oorspronkelijk voorgenomen regeling voorzag in een bijkomende voorwaarde en was, in die optiek, nog strenger. Naast het *quorum* was namelijk voorzien in een kiesdrempel van 5 pct. voor de aanvullende zetelverdeling bij de provincieraadsverkiezingen, die niet werd gehandhaafd.

Ook voor de verkiezing van het Vlaams Parlement is in een *quorum* van 66 pct. voorzien, zodat er op dat vlak geen verschil in behandeling bestaat. Waar de verzoekende partijen opmerken dat het *quorum*-vereiste voor het Vlaams Parlement minder zwaar weegt omdat die voorwaarde slechts wordt toegepast op de hele provincie, gaan zij volgens de Vlaamse Regering eraan voorbij dat voor de verkiezing van het Vlaams Parlement is voorzien in een bijkomende kiesdrempel van 5 pct. van het totaal van de geldige stemmen in de hele provincie, drempel die niet werd gehandhaafd voor de provincieraadsverkiezingen.

Wat de vergelijking met de verkiezingen van de Kamer van volksvertegenwoordigers betreft, doet de Vlaamse Regering eerst opmerken dat de onderscheiden regelingen zijn aangenomen door verschillende wetgevers, elk krachtens hun eigen autonomie. Voorts doet de Vlaamse Regering opmerken dat voordien ook in een *quorum* van 66 pct. was voorzien, maar dat dit is verlaagd toen het aantal te verkiezen volksvertegenwoordigers werd verminderd van 212 tot 150. Die vermindering was veel substantiëler dan de vermindering van het aantal provincieraadsleden.

A.11.4. In ondergeschikte orde, voor zover het middel met betrekking tot de indeling van de provinciedistricten ontvankelijk zou zijn, argumenteert de Vlaamse Regering nog dat met de bestreden regeling is tegemoetgekomen aan het arrest van het Hof nr. 149/2007 van 5 december 2007.

Bij dat arrest heeft het Hof uitdrukkelijk aanvaard dat de indeling aanvaardbaar is wanneer in een kieskring vier of vijf vertegenwoordigers te verkiezen zijn en dat het daarentegen kennelijk onredelijk is indien in een kieskring slechts drie of minder vertegenwoordigers te verkiezen zijn. Uit de parlementaire voorbereiding blijkt dat de provinciedistricten zo worden ingedeeld dat in elk district zes mandaten te verdelen zijn. Derhalve valt naar het oordeel van de Vlaamse Regering niet in te zien in welk opzicht de bestreden regeling kennelijk onredelijk zou zijn.

De Vlaamse Regering is tot slot van mening dat aangezien de natuurlijke kiesdrempel intrinsiek is verbonden met het aantal in een kieskring te begeven zetels en aangezien de bestreden bepalingen er precies toe strekken dat aantal zetels op minimaal zes te brengen, niet kan worden besloten dat de natuurlijke drempel of de verschillende natuurlijke drempels in de verschillende kieskringen kennelijk onredelijk zouden zijn.

A.12. Wat hun tweede middel betreft, verklaren de verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 te volharden in hun verzoekschrift.

A.13. De Vlaamse Regering stelt vast dat de verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 geen nieuwe argumenten aanvoeren. Het volstaat derhalve te verwijzen naar de memories en naar het voormelde arrest nr. 22/2012, voor zover de grieven al duidelijk zouden kunnen worden geacht.

- B -

Ten aanzien van de ontvankelijkheid

B.1.1. De verzoeker in de zaak nr. 5228 vordert de vernietiging van de artikelen 165 tot 169 van het Vlaamse decreet van 8 juli 2011 «houdende de organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen en houdende wijziging van het Gemeentedecreet van 15 juli 2005, het Provinciedecreet van 9 december 2005 en het decreet van 19 december 2008 betreffende de organisatie van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn » (hierna : het decreet van 8 juli 2011).

Hij voert aan dat de bestreden bepalingen de artikelen 10 en 11 van de Grondwet schenden doordat zij voor de komende gemeenteraadsverkiezingen in het Vlaamse Gewest voorzien in het «systeem Imperiali » in plaats van het «systeem D'Hondt », dat wordt gehanteerd voor de verkiezingen van de provincieraden en van de stadsdistrictsraden in het Vlaamse Gewest.

Het «systeem Imperiali » wordt verwoord in artikel 166, eerste lid, van het decreet van 8 juli 2011, dat bepaalt :

«Het gemeentelijk hoofdbureau deelt het stemcijfer van iedere lijst achtereenvolgens door 1; 1 1/2; 2; 2 1/2; 3; 3 1/2; 4; 4 1/2 enzovoort en rangschikt de quotiënten in de volgorde van belangrijkheid, tot er voor alle lijsten samen zoveel quotiënten worden bereikt als er leden te kiezen zijn ».

Voor de eerstkomende provincieraadsverkiezingen bepaalt artikel 181, § 2, vijfde lid, van het decreet van 8 juli 2011 :

«Het provinciaal hoofdbureau deelt de stemcijfers, bedoeld in het tweede lid achtereenvolgens door 1, 2, 3 enzovoort, indien de lijst nog geen enkele zetel definitief heeft verkregen; door 2, 3, 4 enzovoort, indien zij slechts één zetel heeft verkregen; door 3, 4, 5 enzovoort, indien zij reeds twee zetels heeft verkregen en zo vervolgens, zodat bij de eerste deling telkens gedeeld wordt door een cijfer gelijk aan het totaal van de zetels dat de groep of de lijst zou verkrijgen indien de eerste van de nog beschikbare zetels haar toegekend werd ».

Het aldus verwoorde «systeem D'Hondt » geldt krachtens artikel 175, 5°, van het decreet van 8 juli 2011 eveneens voor de verkiezing van de stadsdistrictsraden.

B.1.2. De verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 vorderen de vernietiging van het gehele decreet van 8 juli 2011.

In een eerste middel worden inzonderheid de voormelde artikelen 166, 175, 5°, en 181, § 2, van het decreet van 8 juli 2011 vermeld.

Het tweede middel in de zaak nr. 5256 is meer bepaald gericht tegen artikel 7, § 1, tweede lid, van het decreet van 8 juli 2011, dat verwijst naar de lijst van de provinciekiesdistricten als bijlage bij dat decreet, en tegen artikel 181, § 2, eerste tot derde lid, van dat decreet, die bepalen :

« Het provinciaal hoofdbureau stelt het stemcijfer van iedere lijstengroep vast door een optelling van de stemcijfers van de lijsten die er deel van uitmaken. De andere lijsten behouden hun stemcijfers.

Het provinciaal hoofdbureau bepaalt per provinciaal kiesarrondissement door samentelling van de eenheden van de ingevolge paragraaf 1 vastgestelde quotiënten hoeveel zetels de verschillende lijstengroepen en de alleenstaande lijsten voor het gehele provinciaal kiesarrondissement reeds hebben verkregen en hoeveel zetels aanvullend te verdelen zijn.

Tot die aanvullende verdeling laat het provinciaal hoofdbureau alle lijstengroepen toe, die voldoen aan de volgende voorwaarden :

- in minstens één provinciedistrict van het provinciaal kiesarrondissement waartoe het provinciedistrict behoort een aantal stemmen hebben verkregen dat ten minste gelijk is aan 66 percent van de kiesdeler, vastgesteld overeenkomstig paragraaf 1, eerste lid ».

B.2.1. De Vlaamse Regering voert in een eerste exceptie aan dat de beroepen gedeeltelijk niet-ontvankelijk zijn wegens laattijdigheid, nu de decreetgever met betrekking tot een aantal van de bij de bestreden bepalingen geregelde aangelegenheden geenszins blijk heeft gegeven van een nieuwe beslissing.

B.2.2.1. Uit de parlementaire voorbereiding blijkt dat de decreetgever diverse doelstellingen voor ogen had.

Er moest onder meer gevolg worden gegeven aan het arrest van het Hof nr. 149/2007 van 5 december 2007, waarbij de indeling van de kiesdistricten voor de provincieraadsverkiezingen, zoals geregeld in artikel 2 en de bijlage van het decreet van het Vlaamse Gewest van 2 juni 2006 tot wijziging van het provinciedecreet van 9 december 2005, werd vernietigd (*Parl. St.*, Vlaams Parlement, 2010-2011, nr. 1084/1, pp. 4 en 9, nr. 1084/8, pp. 5-6 en 21-22, en *Hand.*, Vlaams Parlement, 2010-2011, nr. 43, 29 juni 2011, pp. 109 en 132).

De decreetgever wilde inzake de lokale en provinciale verkiezingen, waarvoor hij ingevolge de vervanging van artikel 6, § 1, VIII, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen bij artikel 4 van de bijzondere wet van 13 juli 2001 houdende overdracht van diverse bevoegdheden aan de gewesten en de gemeenschappen bevoegd is geworden, ook komen tot « een geïntegreerde regelgeving voor de lokale verkiezingen in één omvattend kiesdecreet, waarin de regelgeving op een overzichtelijke en samenhangende wijze wordt gebundeld » (*ibid.*, nr. 1084/1, p. 4, en nr. 1084/8, pp. 5 en 21, en *Hand.*, Vlaams Parlement, 2010-2011, nr. 43, 29 juni 2011, pp. 108, 110, 122 en 123).

Bovendien werd beoogd een aantal afspraken over aanpassingen in de kieswetgeving in het regeerakkoord te implementeren (*ibid.*, nr. 1084/1, p. 4, en nr. 1084/8, pp. 6 en 8, en *Hand.*, Vlaams Parlement, 2010-2011, nr. 43, 29 juni 2011, pp. 109, 111, 113, 114 en 132).

B.2.2.2. Het bestreden decreet beperkt zich derhalve niet tot een loutere bekrachtiging of formele overname van bestaande bepalingen, maar geeft blijk van de wil van de decreetgever om opnieuw in deze aangelegenheid te legifereren.

Overigens, wat inzonderheid het « systeem Imperiali » (artikel 166, eerste lid) en het *quorum* (artikel 181, § 2, derde lid) betreft, bestrijden de beroepen precies het behoud van de soortgelijke bepalingen uit de federale wetgeving, niettegenstaande voorstellen tot amendering daarvan.

Er kan derhalve niet worden aangenomen dat de beroepen tot vernietiging in werkelijkheid zijn gericht tegen bepalingen die meer dan zes maanden voordien in het *Belgisch Staatsblad* werden bekendgemaakt.

B.2.2.3. De exceptie van niet-ontvankelijkheid *ratione temporis* wordt verworpen.

B.3.1. De Vlaamse Regering voert in een tweede exceptie aan dat de beroepen gedeeltelijk niet ontvankelijk zijn bij gebrek aan grieven.

B.3.2. Het Hof, dat de omvang van de beroepen dient te bepalen aan de hand van de inhoud van de verzoekschriften, stelt vast dat de middelen in de zaak nr. 5228 en het eerste middel in zaak nr. 5256 enkel zijn gericht tegen artikel 166, eerste lid, van het decreet van 8 juli 2011, dat het « systeem Imperiali » aanwendt voor de toewijzing van de te verdelen zetels bij de gemeenteraadsverkiezingen.

De verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 erkennen dat hun tweede middel enkel is gericht tegen de artikelen 7, § 1, tweede lid, en 181, § 2, derde lid, van het decreet van 8 juli 2011, in zoverre die betrekking hebben op de indeling in districten voor de provincieraadsverkiezingen en op het *quorum* voor de verbinding tussen de lijsten voor die districten.

Het Hof beperkt derhalve zijn onderzoek tot die bepalingen.

B.4.1. De Vlaamse Regering voert in een laatste exceptie aan dat de beroepen tot vernietiging niet ontvankelijk zijn bij gebrek aan belang.

B.4.2.1. Om zijn belang te staven, beroept de verzoeker in de zaak nr. 5228 zich op zijn hoedanigheid van kandidaat voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 en van lid van de raad voor maatschappelijk welzijn van de gemeente Oostkamp. Hij verklaart dat hij zich individueel of op een nog te creëren lijst kandidaat wil stellen voor de komende gemeenteraadsverkiezingen. Hij betoogt dat de bestreden bepalingen hem raken doordat het « systeem Imperiali » de kleine partijen of individuele kandidaten benadeelt bij die verkiezingen.

B.4.2.2. De eerste verzoekende partij in de zaak nr. 5256 neemt als de partij « Groen! » deel aan de verkiezingen.

De tweede tot en met de tiende verzoekende partij in die zaak beroepen zich op hun hoedanigheid van kiezer en kandidaat bij de gemeente- en provincieraadsverkiezingen. Zij stellen dat zij reeds kandidaat voor de partij « Groen! » waren voor de gemeente- of provincieraadsverkiezingen, maar dat zij niet zijn verkozen vanwege de toepassing van het « systeem Imperiali ». De negende en de tiende verzoekende partij voegen eraan toe dat de kiesdrempel voor de apparentering op het provinciale niveau hun kansen in het gedrang brengt.

B.4.3. De Grondwet en de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof vereisen dat elke natuurlijke persoon of rechtspersoon die een beroep tot vernietiging instelt, doet blijken van een belang. Van het vereiste belang doen slechts blijken de personen wier situatie door de bestreden norm rechtstreeks en ongunstig zou kunnen worden geraakt.

B.4.4. Het kiesrecht is het fundamentele politieke recht in de representatieve democratie. Elke kiezer of kandidaat doet blijken van het vereiste belang om de vernietiging te vorderen van bepalingen die zijn stem of zijn kandidatuur ongunstig kunnen beïnvloeden.

B.4.5. Het gegeven dat artikel 166, eerste lid, van het decreet van 8 juli 2011 de regeling bevestigt van artikel 56 van de bij het koninklijk besluit van 4 augustus 1932 gecoördineerde gemeentekieswet, ontnemt de verzoekers niet hun belang, nu juist het behoud van die regeling het voorwerp is van hun kritiek.

Hetzelfde geldt ten aanzien van het in de zaak nr. 5256 bovendien bestreden *quorum* van artikel 181, § 2, derde lid, dat grotendeels de regeling bevestigt van artikel 20, § 2, derde lid, van de wet van 19 oktober 1921 tot regeling van de provincieraadsverkiezingen, zoals vervangen bij artikel 267 van de gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur.

Het is bovendien niet vereist dat een eventuele vernietiging de verzoekende partijen een onmiddellijk voordeel zou opleveren. De omstandigheid dat zij, als gevolg van de vernietiging van de bestreden bepalingen opnieuw een kans zouden krijgen dat hun situatie in een gunstigere zin wordt geregeld, volstaat om hun belang bij het bestrijden van die bepalingen te verantwoorden.

Ten slotte kan het enkele gegeven dat de verzoekende partijen in het verleden niet of slechts ten dele tegen analoge bepalingen als die van het thans bestreden decreet zijn opgekomen, hun niet het belang ontnemen bij hun huidige beroep.

B.4.6. De exceptie wordt verworpen.

Ten aanzien van de middelen met betrekking tot het « systeem Imperiali » (eerste, tweede en derde middel in de zaak nr. 5228 en eerste middel in de zaak nr. 5256)

B.5.1. De verzoeker in de zaak nr. 5228 voert in een eerste middel aan dat de bestreden bepalingen de artikelen 10 en 11 van de Grondwet schenden doordat het « systeem Imperiali » voor de gemeenteraadsverkiezingen de grote partijen bevoordeelt.

Volgens hem zou het beginsel van de evenredige vertegenwoordiging zijn geschonden. Het verschil in berekeningsmethode voor de verdeling van de gemeenteraadszetels en die van andere bestuursniveaus zou geen wettig doel nastreven en zou niet berusten op objectieve criteria. Bovendien zou een aanzienlijk deel van de kiezers door het gehanteerde stelsel niet zijn vertegenwoordigd in de gemeenteraad.

B.5.2. Volgens de verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 bestaat er geen objectief criterium, noch enige redelijke verantwoording voor het gebruik, enerzijds, van het « systeem Imperiali » voor de gemeenteraadsverkiezingen en, anderzijds, van het « systeem D'Hondt » voor de provincie- en districtsraadsverkiezingen.

B.6.1. In tegenstelling tot wat geldt voor de verkiezingen van de Kamer van volksvertegenwoordigers en de Senaat (artikelen 62, tweede lid, en 68, § 1, van de Grondwet) is voor de verkiezingen van de provincie- en gemeenteraden niet grondwettelijk bepaald dat zij volgens het stelsel van de evenredige vertegenwoordiging geschieden.

De keuze voor dat stelsel, dat inhoudt dat de mandaten over de kandidatenlijsten en kandidaten worden verdeeld in verhouding tot het aantal stemmen dat ze behaalden, vloeit voort uit de artikelen 19 en 20 van de provinciekieswet van 19 oktober 1921 en uit de

artikelen 56 en volgende van de bij het koninklijk besluit van 4 augustus 1932 gecoördineerde gemeentekieswet, waarop ook het decreet van 8 juli 2011 is geïnspireerd.

Het beginsel van de toepassing van de evenredige vertegenwoordiging bij de provincie- en gemeenteraadsverkiezingen werd overigens bevestigd door artikel 6, § 1, VIII, eerste lid, 4°, c), van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, naar luid waarvan een tweederdemeerderheid vereist is wanneer de gewesten de regelgeving ter zake in minder evenredige zin zouden wensen te wijzigen.

B.6.2. Bij de regeling van de kiesverrichtingen op basis van het beginsel van de evenredige vertegenwoordiging heeft de decreetgever niet willen raken aan de historische optie om de beschikbare plaatsen te verdelen over de stemmen die de partijen en lijsten hebben behaald aan de hand van respectievelijk het «systeem Imperiali» voor de gemeenteraadsverkiezingen en het «systeem D'Hondt» voor de provincieraadsverkiezingen en, meer recent, voor de verkiezing van de districtsraden.

In beide systemen wordt gebruik gemaakt van een reeks delers waarbij voor elke partij of lijst het stemcijfer (dit is het totaal van de geldige stemmen voor die partij of lijst) telkens wordt gedeeld door een oplopende noemer. In het «systeem D'Hondt» wordt een delerreeks gehanteerd met als opeenvolgende noemers 1, 2, 3, 4, enz. In het «systeem Imperiali» wordt een delerreeks gehanteerd met als opeenvolgende noemers 1; 1 1/2; 2; 2 1/2; 3; 3 1/2; 4; 4 1/2, enz. In beide systemen gaat de eerste zetel naar de partij of lijst die het hoogste quotiënt heeft behaald en de volgende zetels – zoveel als er te verdelen zijn – komen vervolgens toe aan de partij of lijst met het daaropvolgende quotiënt gerangschikt in een aflopende orde.

Het door de verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 benadrukte gegeven dat de doelstelling van de decreetgever erin bestond de regelgeving voor de lokale verkiezingen te vereenvoudigen met de regeling van de gemeenteraadsverkiezingen als uitgangspunt, staat er niet aan in de weg dat de decreetgever – die overigens verscheidene doelstellingen had zoals vermeld in B.2.2.1 – wat de delerreeksen betreft ervoor kon opteren de bestaande regelgeving over te nemen.

B.6.3. Zelfs indien de verkiezingen volgens een stelsel van volstrekt evenredige vertegenwoordiging plaatsvinden, kan het verschijnsel van de « verloren stemmen » niet worden vermeden. Daaruit volgt dat niet elke stem hetzelfde gewicht heeft in de zeteltoewijzing en dat niet iedere kandidaat dezelfde kans heeft om te worden verkozen.

Bovendien staat geen enkele bepaling van internationaal recht of van intern recht eraan in de weg dat de wetgever die voor een stelsel van evenredige vertegenwoordiging heeft gekozen, daarop redelijke beperkingen aanbrengt, teneinde de goede werking van de democratische instellingen te waarborgen.

B.6.4. Wat betreft de keuze van de regels die het gewicht bepalen van de uitgebrachte stemmen in de uitslag van de verkiezingen, beschikt het Hof niet over de beoordelingsruimte van de decreetgever.

Het onderzoek door het Hof van de verenigbaarheid met het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie van de bestreden bepaling moet derhalve worden beperkt tot het nagaan of de decreetgever al dan niet een maatregel heeft genomen die in redelijkheid kan worden verantwoord.

B.6.5. Ook indien - zoals de verzoekers aanvoeren en de Vlaamse Regering niet tegensprekt - kan worden aangenomen dat het « systeem Imperiali » een relatief voordeel toekent aan de « grotere partijen », dient in eerste instantie te worden opgemerkt dat naar aanleiding van de verkiezing zelf blijkt welke partijen of lijsten de « grotere » zijn en dat de verhoudingen bij elke nieuwe verkiezing kunnen veranderen.

Bovendien worden de proportionele verhoudingen tussen de lijsten niet enkel bepaald door de wiskundige formule van het « systeem Imperiali », respectievelijk die van het « systeem D'Hondt », maar ook door een reeks andere factoren zoals het aantal te begeven mandaten binnen elke kieskring, het aantal deelnemende lijsten en de onderlinge verhouding tussen de stemcijfers van de diverse lijsten.

B.6.6. De wil om een stelsel van evenredige vertegenwoordiging in te voeren of te behouden, verhindert niet dat ook rekening wordt gehouden met de voordelen van een voldoende stabiel en duidelijk beleid tijdens de zittingsperiode.

In het kader van zijn ruime beleidsvrijheid wat betreft de wijze waarop de evenredige vertegenwoordiging wordt georganiseerd, vermag de decreetgever maatregelen te nemen om een versnippering van het politieke landschap te voorkomen, door binnen de vertegenwoordigende organen de vorming van voldoende coherente politieke groepen te bevorderen.

Overigens houdt het « systeem Imperiali » een vorm van natuurlijke kiesdrempel in, die is afgestemd op de onderlinge verhoudingen binnen elke kieskring, en die in dat opzicht dus meer flexibel is dan de absolute kiesdrempel van 5 pct. die geldt voor de federale en regionale verkiezingen en, overeenkomstig het bijzonder decreet van 8 juli 2011, ook voor de provincieraadsverkiezingen in het Vlaamse Gewest.

B.6.7. Voorts vermocht de decreetgever redelijkerwijze aan te nemen dat de evenredige vertegenwoordiging zoals voorheen geschiedt overeenkomstig het « systeem Imperiali » voor de gemeenteraadsverkiezingen, terwijl op de andere beleidsniveaus het « systeem D'Hondt » wordt gehanteerd.

Het gelijkheidsbeginsel gebiedt niet dat de verdeling van de toe te wijzen zetels tussen de deelnemende partijen of lijsten op de diverse beleidsniveaus zou geschieden volgens dezelfde modaliteiten.

De decreetgever is er redelijkerwijze van kunnen uitgaan dat vooral voor de verkiezingen voor de gemeenten, waar de kandidaten dicht bij de bevolking staan, en waar de wil om zich kandidaat te stellen doorgaans groter is, de risico's op versnippering en, derhalve, op een minder stabiel beleid groter zijn.

Hoewel eenzelfde systeem had kunnen worden gehanteerd voor de verkiezingen van de districtsraden, die binnengemeentelijke territoriale organen zijn, is de decreetgever niet teruggekomen van de daarvoor reeds geldende toepassing van het « systeem D'Hondt ». Maar

binnen het kader van zijn beleidsvrijheid is het niet kennelijk onredelijk dat de decreetgever ervan is uitgegaan dat de inrichting in districten van verstedelijkte gebieden met gemeenten van meer dan 100 000 inwoners is bedoeld om een betere betrokkenheid van de kiezers bij het binnengemeentelijke beleid mogelijk te maken en niet om de risico's van een versnippering tegen te gaan (*Parl. St.*, Senaat, 1997-1998, nr. 1-907/1, p. 9; *ibid.*, nr. 1-907/7, p. 2).

B.6.8. Het eerste middel in de zaak nr. 5228 en het eerste middel in de zaak nr. 5256 zijn niet gegrond.

B.7. De verzoeker in de zaak nr. 5228 voert in een tweede middel ook de schending aan van artikel 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en van artikel 3 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag.

B.8. Zelfs indien wordt aangenomen dat de schending van die verdragsbepalingen wordt aangevoerd in samenhang gelezen met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, dan nog is het middel niet gegrond.

Artikel 3 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens is te dezen immers niet van toepassing, nu de gemeenteraadsverkiezingen geen betrekking hebben op « het kiezen van de wetgevende macht » in de zin van die bepaling. Ook artikel 14 van dat Verdrag is niet van toepassing, nu dat enkel kan worden aangevoerd in samenhang met een van de bij dat Verdrag gewaarborgde rechten en vrijheden.

B.9.1. De verzoeker in de zaak nr. 5228 voert in een derde middel nog de schending aan van artikel 25 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten in zoverre de zetelverdeling op grond van de bestreden bepalingen niet voorziet in een gelijkwaardig kiesrecht voor alle kiezers.

B.9.2. Artikel 25 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten bepaalt :

« Elke burger heeft het recht en dient in de gelegenheid te worden gesteld, zonder dat het onderscheid bedoeld in artikel 2 wordt gemaakt en zonder onredelijke beperkingen :

a) deel te nemen aan de behandeling van openbare aangelegenheden, hetzij rechtstreeks of door middel van vrijelijk gekozen vertegenwoordigers;

b) te stemmen en gekozen te worden door middel van betrouwbare periodieke verkiezingen die gehouden worden krachtens algemeen en gelijkwaardig kiesrecht en bij geheime stemming, waardoor het vrijelijk tot uitdrukking brengen van de wil van de kiezers wordt verzekerd;

c) op algemene voet van gelijkheid te worden toegelaten tot de overheidsdiensten van zijn land ».

B.10. Zelfs indien wordt aangenomen dat de schending van die verdragsbepaling wordt aangevoerd in samenhang gelezen met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, dan nog is het middel niet gegrond.

De grief van de verzoeker dat afbreuk wordt gedaan aan de waarborg van een « gelijkwaardig kiesrecht » zoals bepaald in artikel 25 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten valt samen met de grief over de ongelijke behandeling van kiezers en kandidaten die hij reeds naar aanleiding van het eerste middel heeft uiteengezet.

Ten aanzien van het middel met betrekking tot de indeling in kiesdistricten voor de provincieraadsverkiezingen en het quorum voor de verbinding tussen de lijsten voor die districten (tweede middel in de zaak nr. 5256)

B.11.1. De verzoekende partijen in de zaak nr. 5256 voeren in een tweede middel de schending aan van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet door artikel 7, § 1, tweede lid, en artikel 181, § 2, eerste tot derde lid, van het decreet van 8 juli 2011, doordat de als bijlage bij het decreet gevoegde indeling in kieskringen voor de provincieraadsverkiezingen waarnaar artikel 7, § 1, tweede lid, van het decreet van 8 juli 2011 verwijst, leidt tot grote verschillen op het vlak van de natuurlijke kiesdrempel, waardoor er verschillen in behandeling ontstaan tussen kiezers, kandidaten en politieke partijen naar gelang van de provincie, het administratief arrondissement en het kiesdistrict en doordat krachtens artikel 181, § 2, derde lid, enkel die lijstenverbindingen worden toegelaten tot de aanvullende verdeling die in minstens één kieskring van de provincie een verkiezingscijfer van 66 pct. of meer van de kiesdeler – dit is het zogenaamde *quorum* – hebben behaald. In combinatie met de vaststelling van de provinciale

kiesarrondissementen en kiesdistricten, zou dat leiden tot een onevenredige en ongelijke verdeling van de aanvullende zetels, in het nadeel van de kleinere partijen en hun kandidaten.

In een eerste onderdeel van dat middel wordt de vergelijking gemaakt met het *quorum* voor de verkiezingen voor het Vlaams Parlement en voor de Kamer van volksvertegenwoordigers.

In een tweede onderdeel wordt de vergelijking gemaakt binnen het Vlaamse Gewest en binnen eenzelfde provincie, waar de natuurlijke kiesdrempel zou variëren tussen 3,14 pct. en 11 pct.

B.11.2. In tegenstelling tot wat de Vlaamse Regering volhoudt, is dat middel voldoende duidelijk, ook in zoverre het is gericht tegen artikel 7, § 1, tweede lid, en het de verschillen inzake de natuurlijke kiesdrempel tussen de districten voor de provincieraadsverkiezingen aanklaagt.

B.12.1. Het komt in beginsel de decreetgever toe te beoordelen of het wenselijk is de provincieraadsverkiezingen te organiseren op grond van één of meer kieskringen.

Wanneer hij opteert voor een op meerdere kieskringen gebaseerd kiessysteem, dient hij evenwel rekening ermee te houden dat het bevolkingscijfer van een kieskring de natuurlijke kiesdrempel bepaalt die moet worden bereikt om een zetel te behalen.

De natuurlijke drempel is intrinsiek verbonden met het aantal in een kieskring te begeven zetels en het bevolkingscijfer van die kieskring. De hoogte van de natuurlijke drempel is omgekeerd evenredig met het aantal te begeven zetels en met het bevolkingscijfer van de kieskring.

B.12.2. Uit de parlementaire voorbereiding van het decreet van 8 juli 2011 blijkt dat de decreetgever gevolg heeft willen geven aan het arrest nr. 149/2007 van 5 december 2007, waarbij het Hof de bijlage bij het decreet van 2 juni 2006 tot wijziging van het provinciedecreet van 9 december 2005 heeft vernietigd (*Parl. St.*, Vlaams Parlement, 2010-2011, nr. 1084/1,

pp. 4 en 9, nr. 1084/8, pp. 5-6, en *Hand.*, Vlaams Parlement, 2010-2011, nr. 43, 29 juni 2011, pp. 109 en 132).

In dat arrest oordeelde het Hof :

« B.24.7. Ofschoon kan worden aanvaard dat een kiesdistrict waar vier mandaten zijn te verdelen verenigbaar is met het bij de provincieraadsverkiezingen gehanteerde stelsel van de ‘ evenredige vertegenwoordiging ’, is dit niet het geval voor districten waar slechts twee of drie mandaten zijn te verdelen en waar de natuurlijke kiesdrempel om die reden onredelijk hoog is ».

Volgens de parlementaire voorbereiding van het decreet van 8 juli 2011 beoogt de nieuwe regeling te waarborgen dat er in de nieuwe indeling in kiesdistricten minstens zes zetels per district te verdelen zijn (*Parl. St.*, Vlaams Parlement, 2010-2011, nr. 1084/1, pp. 4, 9 en 10; *ibid.*, nr. 1084/8, pp. 6, 8, 11, 14, 17, 22, 26 en 51; *Hand.*, Vlaams Parlement, 2010-2011, nr. 43, 29 juni 2011, pp. 113 en 131).

B.12.3. Door op die wijze gevolg te geven aan het voormelde arrest nr. 149/2007, heeft de decreetgever gewaarborgd dat de verschillen die tussen de kandidaten van de verschillende provinciedistricten voortvloeien uit de natuurlijke kiesdrempel binnen redelijke grenzen blijven en verenigbaar zijn met het op de provincieraden toepasselijke stelsel van evenredige vertegenwoordiging.

B.12.4. In zoverre het middel is gericht tegen artikel 7, § 1, tweede lid, van het decreet van 8 juli 2011 en de bijlage waarnaar dat lid verwijst, is het niet gegrond.

B.13.1. Het middel is voor het overige gericht tegen de bepaling van artikel 181, § 2, derde lid, die tot gevolg heeft dat enkel die lijstenverbindingen worden toegelaten tot de aanvullende zetelverdeling die in minstens één provinciaal kiesdistrict van het betrokken provinciaal kiesarrondissement het *quorum* van 66 pct. van de kiesdeler hebben behaald.

B.13.2. Artikel 101 van het decreet van 8 juli 2011 biedt de kandidaten van een lijst de mogelijkheid om – mits de instemming van de kiezers of de aftredende provincieraadsleden die hen hebben voorgedragen – te verklaren dat zij zich verbinden met :

« 1° [...];

2° de bij name aan te wijzen kandidaten van lijsten met dezelfde benaming die in andere provinciedistricten van hetzelfde provinciale kiesarrondissement zijn voorgedragen met het oog op de aanvullende zetelverdeling, bedoeld in artikel 181, § 2 tot en met § 4 ».

Wanneer geen gebruik is gemaakt van die mogelijkheid, geschiedt de verdeling van de zetels overeenkomstig de artikelen 179 en 180 van het decreet van 8 juli 2011.

Artikel 181 van het decreet van 8 juli 2011, waarvan de bestreden bepaling deel uitmaakt, regelt de zetelverdeling wanneer wel gebruik is gemaakt van de mogelijkheid tot zogenaamde apparentering van lijsten.

Die regeling is geïnspireerd op die van artikel 20 van de wet van 19 oktober 1921 tot regeling van de provincieraadsverkiezingen, zoals vervangen bij artikel 267 van de gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur.

Bij de eerste verdeling wordt de kiesdeler bepaald door het algemeen totaal van de geldige stemmen te delen door het getal van de in het provinciedistrict toe te kennen zetels. Vervolgens wordt voor ieder provinciedistrict het stemcijfer van elke lijst gedeeld door die kiesdeler. Het op een geheel getal vastgestelde quotiënt bepaalt het aantal zetels dat reeds kan worden toegekend. Voor elke lijst wordt het aantal nog niet gebruikte stemmen bijgehouden (artikel 181, § 1, van het decreet van 8 juli 2011).

Voor de verdeling van de aanvullende zetels wordt het stemcijfer van iedere lijstengroep vastgesteld door een optelling van de stemcijfers van de lijsten die er deel van uitmaken. De andere lijsten behouden hun stemcijfers. Per provinciaal kiesarrondissement wordt door samentelling van de eenheden van de eerder vastgestelde quotiënten bepaald hoeveel zetels de verschillende lijstengroepen en de alleenstaande lijsten voor het gehele provinciale kiesarrondissement reeds hebben verkregen en hoeveel zetels aanvullend te verdelen zijn (artikel 181, § 2, van het decreet van 8 juli 2011).

Ten slotte wordt aan de hand van de stemcijfers, bedoeld in de vorige alinea, bepaald in welke volgorde de opeenvolgende zetels aan de lijsten toekomen en in welk provinciedistrict

de aanvullende zetel of zetels aan verbonden lijsten kunnen worden toegekend (artikel 181, § 2, *in fine*, en § 3, van het decreet van 8 juli 2011).

B.13.3. Naar aanleiding van het eerste middel is reeds opgemerkt (B.6.3) dat zelfs in een stelsel van volstrekt evenredige vertegenwoordiging, het verschijnsel van de « verloren stemmen » niet kan worden vermeden en dat de wetgever die voor een stelsel van evenredige vertegenwoordiging heeft gekozen, daarop redelijke beperkingen vermag aan te brengen om de goede werking van de democratische instellingen te waarborgen.

Zoals eveneens is opgemerkt naar aanleiding van het eerste middel (B.6.4), beschikt het Hof niet over de beoordelingsruimte van de decreetgever wat betreft de keuze van de regels die het gewicht van de uitgebrachte stemmen in de uitslag van de verkiezingen bepalen.

B.13.4. Het decreet van 8 juli 2011 vormt een coördinatie van de regelgeving voor de verkiezingen voor de niveaus waarvoor het Vlaamse Gewest bevoegd is geworden. Niettemin zijn met name voor de provincieraadsverkiezingen een reeks aanpassingen doorgevoerd. Zo wordt aan de ene kant het aantal provincieraadsleden verminderd, en wordt aan de andere kant gewaarborgd dat per provinciedistrict minstens zes zetels te verdelen zijn.

Wat de verbinding van lijsten op het provinciale niveau betreft, heeft de decreetgever grotendeels de bestaande regeling overgenomen.

Daarbij heeft hij, enerzijds, de mogelijkheid behouden voor kandidaten van verschillende lijsten om hun kansen te verhogen door gebruik te maken van de mogelijkheid om lijsten die met een zelfde benaming in verscheidene provinciedistricten opkomen, te verbinden. Door die zogenaamde apparentering kunnen immers de reststemmen van de diverse provinciedistricten worden samengeteld en benut.

Anderzijds, heeft hij die mogelijkheid tot op zekere hoogte beperkt – zoals ook voorheen het geval was – door in de bestreden bepaling voor te schrijven dat enkel de alleenstaande of verbonden lijsten die daadwerkelijk 66 pct. van de kiesdeler hebben behaald, in aanmerking worden genomen bij de toewijzing van de aanvullende zetels. Terwijl dat *quorum* voorheen

moest worden behaald in één van de districten binnen de betrokken provincie, moet dat voortaan worden behaald binnen eenzelfde provinciaal kiesarrondissement.

B.13.5. Geconfronteerd met een veelheid van soms tegenstrijdige factoren, heeft de decreetgever zowel rekening gehouden met de bestaande mogelijkheid van een meer evenredige vertegenwoordiging op het niveau van de provincieraden door middel van de apparentering, als met de even legitieme wens om de versnippering van het politieke landschap te voorkomen. Er blijkt niet dat hij daarbij keuzes heeft gemaakt die zijn beleidsvrijheid te buiten gaan.

B.13.6. De verzoekende partijen in zaak nr. 5256 doen opmerken dat het *quorum* voor de apparentering voor de verkiezing van de leden van de Kamer van volksvertegenwoordigers 33 pct. bedraagt in plaats van 66 pct. te dezen, en dat het *quorum* voor de apparentering voor de verkiezing van het Vlaams Parlement weliswaar 66 pct. is, maar dan toegepast op de gehele provincie.

Zoals reeds gesteld naar aanleiding van het eerste middel (B.6.7), gebiedt het gelijkheidsbeginsel niet dat de verkiezingen op de diverse beleidsniveaus zouden geschieden volgens dezelfde modaliteiten wat de verdeling van de toe te wijzen zetels onder de deelnemende partijen of lijsten betreft.

Wat de vergelijking met het stelsel van de apparentering voor de Kamer van volksvertegenwoordigers betreft, moet daaraan worden toegevoegd dat een zodanig verschil, dat het gevolg is van de autonome uitoefening van de eigen bevoegdheden van het Gewest, alleen daarom nog niet in strijd is met het grondwettelijk gelijkheidsbeginsel.

B.13.7. Er blijkt niet dat de decreetgever met artikel 181, § 2, derde lid, een kennelijk onredelijke maatregel heeft genomen.

In zoverre het is gericht tegen die bepaling is het middel niet gegrond.

Om die redenen,

het Hof

verwerpt de beroepen.

Aldus uitgesproken in het Nederlands, het Frans en het Duits, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, op de openbare terechtzitting van 28 juni 2012.

De griffier,

De voorzitter,

F. Meersschant

M. Bossuyt